

ODWRACAĆ (89) *vb impf*

o oraz drugie a jasne; -ra- (39), -râ- (37); -ra- March¹, OpecŻyw (3), RejPs (4), MurzNT, BibRadz (2), OrzRozm, BielKron (2), RejPos (2), ModrzBaz, KochPs (3), KlonWor; -râ- March³, GórnDworz (2), BudBib (8), SkarŻyw (3), ZawJeft (2), LatHar (6), WujNT (3), PowodPr, -ra-: -râ- BierEz (1:1), LubPs (2:2), Leop (4:1), Mącz (7:2), GrabowSet (2:4), SarnStat (2:1).

inf odwracać (6). ◇ *praes 1 sg* odwracam (5). ◇ *2 sg* odwracasz (12). ◇ *3 sg* odwracå (10). ◇ *3 pl* odwracają (4). ◇ *praet 3 sg m* odwracål (3). *f* odwracała (1). ◇ *3 pl m pers* odwracali (2). ◇ *fut 1 sg m* odwracać będę (2). ◇ *2 sg m* będziesz odwracål (2), odwracać będziesz (1); będziesz odwracål LubPs; będziesz odwracål : odwracać będziesz GrabowSet (1:1). ◇ *imp 2 sg* odwracaj (28). ◇ *con 1 sg m* bym odwracål (1). ◇ *2 sg m* byś odwracål (1). ◇ *3 sg m* by odwracål (4). ◇ *1 pl m pers* byśmy odwracali (1). ◇ *part praes act* odwracając (5), odwracając (1); -ąc : -ąc SkarŻyw (2:1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII (z Cn) – XVIII w. s.v. odwrócić.

1. Wykonywać ruch w bok lub do tyłu; *detorquere Mącz, Cn; distorquere Mącz (56)* : Distorqueo, Roskręcam/ rozwiyam/ odwracam/ odkrzywiam yedno od drugiego. Mącz 459c, 459c.

Przen: Przeinaczać sens wypowiedzi (1) :

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Recte facta detorquere, Co fie dobrze rzekło odwracać/ albo opák wywracać/ zlie rozumieć. Mącz 459c.

Zwrot: »słowa na iną rzecz odwracać« (1): rádniey ma ábo nierozumieć/ ábo one słowá ná iną rzecz odwracać/ á zatym znikác nieznácnie oney o miłości rozmowy. GórnDworz Bb8v.

a. Wykonywać ruch części ciała, kierować część ciała w którąś stronę (zwykle w znac. 'odwracać się'); *avertere Vulg, PolAnt, Cn; demovere, remove, torquere Cn [w tym: co (51), czego (1)] (52)* :

Zwroty: »oczy, twarz odwracać« [w tym: od kogo (3), od czego (1), k czemu (1)] = nie patrzeć (5:1): Zoná kiedy go widziála/ K ścienie oczy odwracála. BierEz B4, A4v; OpecŻyw 13v; FalZioł IV 17b; S. Symeon ofuknął go słowy gniewliwymi wołaiąc nań y twarz od nie⁸⁰ odwracaiąc SkarŻyw 304, 292.

»oczy odwracać [od kogo]« = skrywać wyraz oczu (1): Ale czemu słwoié/ Oycze/ oczy odwracalz odemnie vczciwé/ Okázuiąc weyźrzeniem/ iż są żalobliwé? ZawJeft 20.

Przen: Przystawać okazywać łaskę, życzliwość, posłuszeństwo (45) :

Zwroty: »odwracać oblicze (a. obliczność), twarz, oczy, weźrzenie, wzrok, oblicza (G)« [w tym: od kogo (21), na co (1)] = gniewać się, wzgardzać, zostawiać bez opieki, nie dawać się przebłagać (o Bogu); *avertere faciem Vulg, PolAnt; avertere oculos a. vultum, demovere a. remove oculos ab aliquo Cn [szyk zmienny] (19:4:1:1:1)*: OpecŻyw 100v; TarDuch A6v; Quare faciem tuam auertis [...] Czemu oblicze tve odwracalz [...]. (koment) Odwracalz, czemu nam niepomagalz. WróbŻołt 43/24, 142/7; RejPs 101, 148; Długofz będziefz odwracål oblicza słwoiego/ Odemnye miły Pánye łtworzenia twoiego. LubPs D; Nye odwracayze odemnyę twoyey obliczności/ Nye odchodź od łługi łwego w gniewie tvey frogości LubPs G2v, X3; Leop 2.Par 6/42; BibRadz Ps 131/10, Tob 3/6; RejPos 76; KochPs 66, 132, 151; Oczy twoie Zaż wiecznie odwracać ná wołanie moie Będziész GrabowSet G2v, F, H3, H3v; LatHar 166, 170, 610, 612 [2 r.], 615.

»odwracać oblicze, uszy (ucho), twarz, oko, słuch« [w tym: od kogo (11), od czego (2)] = nie chcieć (wy)słuchać, być nieczułym, ignorować; *avertere faciem Vulg, PolAnt; avertere oculum, incurvare vultum PolAnt* [szyk zmienny] (8:4:3:1:1): *March*¹ A4; Iedno ty miły panie wyfluchaway prozby moie/ á od plączliwego wołania mego nieodwracay vľfu swoich *RejPs* 59v, 81; *Leop Tob* 4/7, *Eccli* 41/26; gdy kto chce o co fkarzyć przed tobą ná vrzędniki/ odwracasz twarz od niego. *BielKron* 393 [*idem PaprUp*]; *RejPos* 106v; [mówi Adoniasz do Batszeby:] A tak o iednę cię prozbę profzę/ nie odwracay oblicza swego. *BudBib* 3.Reg 2/16; Nie odwracay oká twego od potrzebującego *BudBib Eccli* 4/5, 3.Reg 2/17, 20, *Tob* 4/7, *Eccli* 4/4, 19/24; *PaprUp* Fv; *ZawJeft* 28; *GrabowSet* F2v.

»odwracać ręce [od kogo]« = odmawiać jałmużny (1): Kto odwraca ręce swoie od vbogiego/ taki gdzie będzie wołał pan bog go niewysłucha. *March*¹ V3v.

2. *Sprawiać, aby ktoś wykonał ruch części ciała; przen: aby przestał okazywać łaskę; avertere Vulg, Cn; abalienare Modrz* [co] (4) :

Zwoty: »chęć [czyją] odwracać [od kogo]« (1): Ią niektorzi/ co nie tak dálece dla siebie/ iáko dla Rzeczypospolitey niezgadziąc się zkim/ zá rázem od nie^{go} y chęć przyiaćielką odwraciają [*benevolentiam abalienent*]. *ModrzBaz* 65.

»odwracać oblicze (a. obliczność) [czyją(-e)]« = *avertere faciem Vulg* (2): Rącz to íprawić dla Dawidá sľugi swoiego wdzyęcznego/ Abyś nigdy nie odwracał obliczności Kryftá twego. *LubPs* dd2v; *Leop Ps* 131/10.

»odwracać serce [czyje od kogo]« (1): Nieodwracay nasz miły panie odliebie obľdliwego ferca nášego *RejPs* 135v.

3. *Przewracać skiby, orać po raz drugi lub trzeci; aratrare, repastinare Mącz, Cn; aratione renovare, aratro perrumpere a. subvertere, iterare, novare, offringere, resarrire, tertiare Cn* (4) :

W połączeniu szeregowym (1): Ale rolnik opátrzny lichwiarz ísprawiedliwy: [...] Wieżie gnoy/ rádli fkradli/ vgorzy/ odwraca: Sieie/ plewie/ ogania/ pieniędzmi opłaca. *KlonWor* 77.

Zwrot: »odwracać rolę« = *repastinare agrum Mącz* [szyk zmienny] (3): Vernactum, Rola którą ná wiofnę odwracáją áľbo porzą. *Mącz* 484b, 16d, 283a.

4. *Sprawiać, aby ktoś się cofnął (a. coś się cofnęło), odszedł (odeszło) z powrotem; vertere Vulg; deicere JanStat* [kogo, co] (3) : żyła [tj. otwarcie żyły] która iest między wielkiem palczem á vkazującym [...] naprzeciw ílinogorzowi, bolefciam zębowym/ ocznym: iest vżyteczna / á więczy odwracza krew płynącą ná miefcza przerzeczone *FalZioł* V 58v; mężnymi się sftáli ná woynie/ obozy obcych (*marg*) woyská poľtronnych. (–) odwracáli *WujNT Hebr* 11/34.

Przen (1) :

Zwrot: »[od czego] mieczem odwracać« (1): ábyfmy Kácérzkie zaráźliwe błędy [...] od gránic nášzych odpędzáli/ y mieczem odwracáli *SarnStat* 218.

5. *Sprawiać, aby coś nie nastąpiło, przestało się dziać, nie doszło do skutku; zapobiegać, przeciwdziałać; avertere Mącz, JanStat, Cn; eruncare Mącz; averruncare, expiare Cn* [w tym: co (5)] (6) : Ibes avertunt pestem ab AEgipto, Odwracáją. *Mącz* 487a, 361c; co będą wiedziaľ/ y będą rozumiaľ Máiefatowi krolewľkiemu/ y Rzeczypospolitey obráźliwego y ízkodliwego/ przeľtrzegáć będą: á żeby to nie było/ záftáwiać fye/ y ono odwracáć będą. *SarnStat* 36, 224.

odwracać od kogo, od czego (2): *FalZioł* IV 52a; [język] szkodliwe rzeczy od ludzi odwraca *OrzRozm* Q2v.

6. *Powstrzymywać się od czegoś, zaprzestawać [co]* (2) : Niech Bog/ dla ciebie/ łalki nie odwraca. *GrabowSet* V3.

Zwrot: »gniew odwracać [od kogo]« (1): w którym [przymierzu] im Bog poprzyśiągł sam ná się/ iż ich Bogiem/ obrońcą/ y dobrodzieiem miał być ná wieki/ y pokoy z nimi záchowác/ gniew fwoy od nich (dlá onego przyfzle^{gō} Syná fwe^{gō} krwie rozlania) odwracaiąc. *SkarŻyw* 481.

7. *Sprawiać, aby ktoś się powstrzymał, przestał; avertere* *PolAnt, Vulg, Cn* (12) :

odwracać kogo od czego (1): którą grę Palamedes [...] wynalazł/ yzby żołnierze tą grą żabawione zatrzymać mogli/ y yzeby woylko proznuiące od nieznałzek á zwad tym fpołobem odwracał. *KwiatKsiąż* P3v.

odwracać co czyje od kogo, od czego (3): *Górndworz* Mm6v; rzekł był wytrácić ie/ by był nie Moizelz wybrány iego ftał/ w przerwie przed nim/ odwracaiąc popędliwość iego od zátrecenia. *BudBib Ps* 105/23; Wfpomni (Pánie) zem ftawał przed oblicznością twoią/ ábym ich ku dobremu obmawiał y zágniwánie twoie od nich odwracał. *PowodPr* 19.

W przeciwstawieniu: »odwracać ... przywracać« (1): ona [miłość] odwraca vmyfły ludzkie od bezeceńftwá: á przywraca ie Bogu *Górndworz* Mm6v.

a. *Sklaniać do zmiany przekonań religijnych [kogo]* (8) : *OpecŻyw* 118v, 126; Przywiedliście mi tego człowieka/ iakoby on od wrácał lud [quasi avertentem populum] *MurzNT Luc* 23/13; *Leop Luc* 23/13; *WujNT* 393.

odwracać od kogo, od czego (3): potem Phinees/ ieden przełożony miedzy niemi odwrácał ie od onego błędu *RejPs* 158; *BielKron* 92; ktorzy [fałszywi apostołowie] [...] ludzie od niego [Chrystusa] odwracáli *WujNT 2.Cor* 10 arg.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : *Mącz* 487a; *Averto* – *Odwracam. Calep* 114a.

Synonimy: 3. orać; 7. hamować, powciągać, powścięgać, wścięgać.

Formacje współrdzenne cf *WROCIĆ*.

Cf **ODWRACAJĄCY, ODWRACANIE, ODWRACANY**